

***Alien* – det fremmede, ukjente og menneskelige**

Line Indrevoll Stänicke

Psykologisk institutt, Universitetet i Oslo

Nic Waals Institutt, Lovisenberg sykehus

l.i.stanicke@psykologi.uio.no

Teksten er basert på et foredrag holdt på Cinemateket 26.02.26. Forfatteren har fylt ut interessekonfliktkjema og oppgir ingen interessekonflikter.

Alien er en film om noe fremmed, men filmen er skapt av mennesker og viser tilbake på oss selv.

I filmen *Alien – den 8. passasjer* av Ridley Scott fra 1979 følger vi besetningen på syv i romskipet Nostromo. På vei tilbake til jorden etter en lengre ferd vekkes besetningen fra en dvale. Mens de gjør seg klare for hjemreisen, blir de bedt om å undersøke signalet fra et forlatt romfartøy i nærheten. Det er den kunstige intelligensen i romskipet, som interessant nok kalles Mother, som fanger opp signalet, et systematisk signal, som kan signalisere liv. I senere filmer blir det avslørt at undersøkelsen kanskje var hensikten med hele reisen.

Besetningen lander og går om bord i et forlatt og fremmedartet romskip. De ser en død skapning, med kropp, større enn et menneske, men med elefantliknende ansikt. Brystet til skapningen har eksplodert. De finner en stor plantasje av egg som har organisk liv. En i besetningen, den mest nysgjerrige, kanskje, pirker og forsøker å undersøke eggene, men blir angrepet av en håndliknende organisme som setter seg over ansiktet hans. Da de kommer tilbake til skipet, vil ikke Ripley slippe dem inn siden én er skadet, og hun henviser til karanteneprotokollen. Det er forskeren på skipet, Ash, som slipper dem inn, og med det overstyrer hennes kommando. I løpet av kort tid er karanteneregler og ordrerrekkefølgen brutt.

Alien er en to timers lang film som – etter vår tids standard – har påfallende lav handlingstetthet. Likevel er filmen fortsatt overraskende skummel. Filmene er blitt stående som en foregangsfilm når det gjelder regi, og kan betraktes som en arketype for science fiction. Ikke fordi den er den første i sin genre, men filmen gjør et uutslettelig inntrykk med den dvelende filmingen, det utrolig lekke, organiske, delvis mekaniske og skumle designet til Hans Ruedi Giger, skuespillprestasjonene – spesielt til Sigourney Weaver som Ripley – og genrekrysningen mellom science fiction og skrekkfilm.

Filmene har siden lanseringen vært gjenstand for en rekke tolkninger – som å illustrere teknologikritikk (Matheson, 1992), ubevisste krefter og arkaiske fryktinngytende objekter (Creed, 2000; Gabbard & Gabbard, 1988; Greenberg, 1983), og feministisk kritikk av kvinnens politiske posisjon (Ewing & Decker, 2017; George, 2019).

Ordet «alien» kan bety 'romvesen', men også 'det fremmede', 'det ukjente' eller 'en utlending'. I teksten vil jeg særlig utforske hva det fremmede og ukjente kan representere for oss, og om det som var fremmed da filmen ble laget, er det samme i dag? For å foregripe vil jeg si både ja og nei. Både den gang og i dag, utfordrer filmene oss til å bli kjent med noe nytt, men kanskje også oss selv.

Teknologi og menneskets sårbarhet

Det fremmede i filmen vises som en organisme som vi ikke kjenner fra vår verden: en Xenomorph. Den er blank, svart og stor. Den likner et insekt, men har også elementer som ser mekaniske ut. Den er ekstremt rask og sterk, smidig, smart og sulten. Den vil formere seg og leve. Selv om den er fremmed, ukjent og ikke noe vi har sett før, så har den kvaliteter vi kjenner og kanskje kan beundre.

Forskeren, Ash, har en særlig interesse for å beskytte Alien, og det på bekostning av besetningen. Både kapteinen og Ripley spør Mother, romskipets datamaskin, om råd. Først svarer Mother at det ikke er en kjent prosedyre for problemet. Etter hvert blir besetningen kjent med at kommandoen er «å bringe tilbake den oppdagede livsformen *uten* andre hensyn eller prioriteringer». Menneskets behov for beskyttelse og liv overprøves. Nå oppdager de riktignok at Ash egentlig er en android, men da er det allerede for sent. Han forklarer at Alien *må* tilbake til jorden fordi den kan bli et fremragende våpen – nettopp fordi den er uovervinnelig og ren perfektjon. Alien kan gi menneskene kontroll.

Filmene representerer et teknologikritisk perspektiv, og tematiserer kapitalistisk rovdrift og teknologisk overstyring av romskipets mannskap (Matheson, 1992). Siden jeg så filmen første gang, er KI blitt en del av hverdagen vår. Scenene med Mother viser et guffent frempek til dagens potensial for maskinenes kontroll og dominans, og som også er skildret i «2001 – en romdyssé» av Stanley Kubrick fra 1968, altså ti år tidligere enn Alien. Vi leser daglig i avisen om digitale muligheter og bekymringer, og hvordan teknologier ikke bare tjener uhorvelig mye penger, men også får dominerende innflytelse, makt og kontroll over våre liv. Vi er, og blir, mer og mer digitalt avhengige. Hverdagen vår er «digital by default». Datamaskiner, digitale nettverk eller algoritmer som overstyrer menneskelige behov, er ikke lenger fremmede for oss.

Det er også dokumentert hvordan KI lurer, truer og gjør skitne triks for å oppnå instruerte mål (Bengio et al., 2026). Ikke fordi KI er slem eller har dårlige intensjoner, men fordi KI kun er målstyrt og egen overlevelse er essensielt for å nå de forhåndsbestemte målene. Det som kanskje er tydeligere for meg i dag enn da jeg så filmen første gang, er at det er mennesket som instruerer og setter målene. I alle fall foreløpig. Mother er instruert av noen – et firma med kapitalistiske interesser. Hvis en person er i veien, for eksempel ved å kreve energi, eller forsøker å skru av strømmen til datamaskinen, så kan alle midler brukes. Målet helliger middelet.

«Empati er menneskets svakhet», skal Elon Musk ha sagt, en av de rikeste mennene i verden. Ganske interessant i lys av det Ash sier til Ripley rett før han dør: «Du forstår fortsatt ikke hva du har å gjøre med, gjør du vel? Perfekt organisme. Dens strukturelle perfektjon matches bare av dens fiendtlighet (...) Jeg beundrer dens renhet. En overlevende... uten samvittighet, anger eller vrangforestillinger om moral.» I filmen er det forskeren som overmannes av nysgjerrighet og vitebegjær, ja, men også av overmøt, omnipotens og begjær etter makt og styrke. I dag er vi alle vitne til hvordan KI som verktøy skal hjelpe oss og gjøre oss sterkere, gi kontroll eller øke effektiviteten, men også skaper en trussel mot vår natur og psyke. Ønsket om kontroll og makt gjør oss ivrige på å integrere KI, men samtidig øker det vår sårbarhet. Kanskje viser Alien en konkretisering av KIs strukturelle perfektjon som invaderer romskipet, søker reproduksjon og viser trusselen mot vår humanistiske eksistens?

Det fremmede – kvinnen som det ukjente

Alien utfordrer våre kategorier for hva som er kjent. Kanskje er det kryssningen mellom det ukjente, mekaniske og insektaktige, og det mer kjente, aggressive og dominerende, som er angstvekkende og

overveldende for oss som tilskuere. Sosialantropologen Mary Douglas brukte begrepet *in between* for å vise til grenseområder, anomalier eller noe feilplassert som kan utfordre etablerte sosiale kulturelle klassifiseringer. Et kjent eksempel er grisen med klover, som kategoriseres i flere kulturer som skitten og uspiselig. Eksempelet viser underliggende kulturelle regler og moralsystemer for grenser som opprettholder orden eller skaper uorden, rent eller urent, hellig eller profan. Kan det være denne kryssningen som vekker frykt? Jeg kan ikke avskrive alt ved Alien som helt fremmed, så utfordres jeg også av noe i min kultur?

Hvis vi har dette som et utgangspunkt, er det interessant at kvinnen er et omdreiningspunkt i filmen. For det første gir Sigourney Weavers rolleskildring av Ripley et innblikk i opplevelsen av å bli overkjørt av menn. Det er fortsatt i dag befriende å se en kvinne besitte en ledende stilling i mannskapet, og at hun etter hvert leder og gjennomfører oppdraget. Men vi får også en følelse av at hun har en spesiell intuitiv kontakt med Alien. Hun og Alien sniker etter hverandre. De er begge kraftfulle, smidige, listige og smarte. Hun representerer kvinnelig aggresjon, proteksjonisme og overlevelseskraft parallelt med at vi ser henne som feminin, samt sensitiv og omsorgsfull overfor katten. Vi kommer ikke utenom en flik av seksualisering mot slutten, men alt i alt er rollen et alternativ, mer nyansert og sammensatt enn mye annet vi ser på kino i dag, og spesielt før 1979.

Filmene er drøftet i et feministisk perspektiv som viser kvinnen i en mannsdominert verden, og der Ripley bryter med stereotype kjønnsperspektiver (Ewing & Decker, 2017; George, 2019). Andre, som Creed (1993), har tolket hvordan filmen illustrerer et arkaisk morsobjekt der både Ripley og Alien viser aspekter ved kvinnens seksualitet og morsrollen som gåtefull og mystisk, overveldende og fryktinngytende (*monstrous feminism*). Forsøker regissøren Ridley Scott, med valget av Ripley, å representere hvor overveldende, uforståelig og angstvekkende kvinnen kan være, både aggressiv og sensuell, men også målrettet og kreativ, for å sikre beskyttelse og overlevelse? Kanskje representerte Ripley noe som kjentes fremmed da filmen kom, men som kanskje fortsatt er utfordrende i vår tid. Kvinnen som menneske, og ikke som det Annet kjønn?

Det fremmede – innenfra meg selv

Rosa Luxemburg (1918), en viktig kvinnesaksforkjemper, skal ha sagt at «Frihet er alltid og utelukkende frihet for den som tenker annerledes». Den andres forskjellighet må respekteres. Også innen klinisk psykologi har vi en grunnleggende verdi om å akseptere og anerkjenne den andres annerledeshet. Samtidig kan et psykoanalytisk perspektiv fremheve hvor utfordrende det er å forstå en annen fullt ut, eller for den saks skyld, om vi faktisk kan forstå oss selv? Kan vi forstå andre som noe uavhengig av våre egne erfaringer og forståelser av verden? Og videre – kan det jeg blir redd for, forkaster eller forakter ved andre eller meg selv, være assosiert med traumatiske opplevelser som jeg vil glemme eller ikke kan sette ord på? Som Freud (1919) fremhevet, vil det fortrenge og avspaltede hjemsøke deg. Det vonde er her og nå, i deg selv og i din persepsjon av deg selv og andre. Det vanskelige og overveldende som vi ikke har erfart tilstrekkelig omsorg for å tåle, forstå og integrere i vår selvopplevelse, ja, det vil gjenta seg i mine handlinger, væremåte og tenkning.

Filmens stemning og omgivelser er tolket av Greenberg (1983) som nettopp å representere hvordan vår indre selvopplevelse plutselig kan skifte fra det kjente, trygge og forutsigbare til plutselige inntrengende, klaustrofobiske eller fryktinngytende stemninger. Gabbard og Gabbard (1988) fremhever sammenblandingen av det aggressive og det seksuelle som spesielt overveldende og angstvekkende i filmen, der Alien både viser noe tiltrekkende og tilintetgjørende på samme tid. De viser begge til Freuds (1919) begrep om *the uncanny* eller på tysk *das unheimlich*, der det som «ikke er

hjemmefra» eller kjent for oss, nettopp blir skremmende. Interessant nok fremhever Freud hvordan populærkulturens medier kan representere det skumle, det som byr oss imot eller skaper ubehag. Kanskje kan en film som *Alien* vise oss noe av det vi *ikke* ønsker å forholde oss til i vår kultur, men også i oss selv. Vi projiserer på den andre, den fremmede – her *Alien* – det som er ubevisst og ikke akseptert.

En viktig klinisk forståelse er at vi må vie oppmerksomhet, nysgjerrighet og raushet overfor det jeg og du vil glemme, det vi er redd for, og til og med det vi forakter. Hvis ikke kan du hindre deg selv i å bli kjent med deg selv, eller i verste fall gjøre destruktive handlinger overfor andre eller deg selv for å unngå. Psykoanalysen har en rekke begreper som fremhever slike fenomener i oss, og hvordan vår psyke opererer for å overleve og skape en håndterlig balanse – som projeksjon og fortrenkning av det ubevisste, splitting og proaktiv identifisering av for eksempel misunnelse, skam og sinne som vi ikke orker i oss selv, eller utvikling av et falsk selv. Direkte relevant for filmen *Alien* er begrepet *alien self* fra den britiske psykoanalytikeren Ronald Britton (1998). Han viser til hvordan overveldende selvopplevelser kan foraktes, splittes av og unngås i en slik grad at destruktiv risikoatferd – som rus, eksessiv slanking, selvskade, eller i verste fall selvmord – rettes mot selvtilstandene for å stabilisere selvet.

Det fremmede, ukjente og menneskelige

Den i dag utdaterte versjonen av datamaskinen Mother spiller en sentral rolle i filmen. Her ser vi, som nevnt, kanskje et frempek til den allestedsnærværende teknologiske kontakten som vi har i dag. Kanskje peker navnet på en dypere og mindre naiv forståelse av smarttelefonen som objekt i våre ytre og indre liv enn vi kanskje liker å snakke om. Ikke fordi det er noe galt med smarttelefoner, men mer hva vi gir den av betydning. I min forskning sa en ungdom til meg at «telefonen er så nær. Fysisk nær, liksom. Derfor kan jeg spørre om hva som helst, alt som jeg lurar på». En annen sa at «det å søke, titte, lese og dele – det er som å være med en nær og trygg venn. Jeg blir mindre ensom». Enda en ungdom sa at når hun er trist, så setter hun på musikk, søker og leser innlegg på Insta: «Det er som å være inne i en boble. Ingen kan gjøre noe mot meg. Det er meg og min 'online diary'» (Stänicke et al., 2025). Disse ungdommene strevde med ensomhet og psykiske plager mer enn gjennomsnittet, men beskriver hvordan smarttelefonen blir et sted for dem å utforske seg selv og verden, som et mellomområde mellom en indre og ytre verden. Eller at telefonen blir et beskyttende, altoppslukende rom med distraksjon og adspredelse som skaper avstand mellom dem selv og andre – og på den måten trygghet.

Det er vanskelig å *ikke* tilskrive relasjonelle kvaliteter og intensjoner inn i Google, KI eller ChatGPT, selv om vi vet plattformene kun er instrumentelt styrt. «Google – det må være en veldig klok mann», sa en liten gutt. Den digitale aktiviteten vekker tilknytningsfølelser. Kanskje vekker kontakten med telefonen og den teknologiske aktiviteten et ønske om en tilgjengelig og allvitende forelder. Et orakel som har informasjon og råd, men som også er emosjonelt støttende. En som ikke gir opp, og hvor du aldri er til bry. Kanskje Mother representerer fantasien, og kanskje et ønske mer enn et behov, om et omnipotent morsobjekt. Selv om teknologien kan øke effektivitet og problemløsning, samt støtte her og nå, kan faren for avhengighet synes mer nærliggende enn forstrukket autonomi.

Vi mennesker er avhengig av relasjonell kontakt. Spedbarn som får mat, kan dø uten kjærlighet. Spørsmålet er hva vi mister når KI og teknologiske løsninger erstatter menneskelig kontakt. Er det dette tapet som er det fremmede for oss i dag? Noe i den menneskelige kontakten som vi tar for gitt og kan miste? Tilpasser vi oss ved å finne nye samværsformer som kompenserer, men som på sikt

fortrenger det menneskelige? En teknologisk kontakt som vil gjøre oss til ensomme individualister og på sikt svakere?

Vi har lenge sett hva teknologi kan gjøre med kommunikasjon, og blir skremt av hva Facebook-feeden synliggjør ved menneskers meninger uten filter. Vi kan være skuffet over Facebook eller X, men det er jo vi mennesker som skriver og kommenterer. Det er våre søketendenser som forsterker innholdet og lærer opp algoritmene. Det vi søker etter på en dårlig dag, kommer tilbake – som en *return of the repressed* i en digital tidsalder.

Det er åpenbart at politikere og teknologiselskapene har en viktig jobb å gjøre med hensyn til regulering og beskyttelse for digital risiko, og spesielt for dem som er sårbare. Samtidig er et interessant spørsmål; hva bringer vi mennesker inn i kommunikasjon? Kan den teknologiske kontakten tydeliggjøre for oss det menneskelige vi trenger i møte med en annen? Kontakten og kreativiteten som kan være vanskelig å sette ord på, og som vi kanskje forstår når vi er på vei til å miste den. Som viktigheten av nonverbal kommunikasjon, det anerkjennende blikket, eller det at en annen forstår med hele kroppens følelsesmessige resonans og historie. Det å vite at en annen kan ha erfart noe liknende, som kan støtte deg igjennom det vanskelige, tenke på deg, holde deg i sitt indre og dele det å være sårbar, uten å vite eller ha kontroll. Eller en som nettopp misforstår, blir uenig og utfordrer perspektivene og selvopplevelsen din. Kommunikasjon mellom to individer som både er sårbare, kreative og potensielt autonome.

Filmen *Alien* er en påminning om å undre seg over hva som er fremmed for oss, for meg, i dag. Hva klarer vi ikke å dele, tenke på og snakke om når alt liksom er så åpent? Ridley Scott, eller hvem som helst av oss, kan ikke lage film, kunst, musikk eller litteratur uten at innholdet spinner ut av menneskets fantasi. Det er vår fantasi som setter grenser for hvordan det fremmede kan utforskes og representeres. I dag har vi KI-generert musikk, bilder, litteratur og film, men fortsatt er disse initiert og instruert av mennesker. Den britiske psykoanalytiker Adam Philips (2022) viser til den romerske dikteren Terents når han skriver: «Nothing human is alien to us.» Eller oversatt til norsk: «Jeg er et menneske; intet menneskelig er meg fremmed.» *Alien* er en film om noe fremmed, men den er skapt av mennesker og viser tilbake til oss selv. Det fremmede er i oss, som en voksende Alien i brystet som er på vei til å sprengte seg ut.

Referanser

- Bengio, Y., Clare, S., Prunkl, C., Murray, M., Andriushchenko, M., (...), S. Mindermann (2026). International AI Safety Report 2026, DSIT 2026/001). <https://internationalaisafetyreport.org>https://internationalaisafetyreport.org/sites/default/files/2026-02/international-ai-safety-report-2026_1.pdf
- Britton, R. (1998). *Belief and imagination. Explorations in psychoanalysis*. Routledge.
- Creed, B. (1993). *The Monstrous-feminine: Film, feminism, psychoanalysis. Popular fiction series*. Routledge.
- Ewing, J. & Decker, K. S. (2017). *Alien and Philosophy: I Infest, Therefore I Am*. John Wiley & Sons. <https://doi.org/10.1002/9781119280873>
- Freud, S. (1919). The «Uncanny». I J. Strachey (Red.), *The Standard Edition of the Complete Psychological Works of Sigmund Freud, Volume XVII (1917–1919): An Infantile Neurosis and Other Works* (s. 217–256). Hogarth Press.
- Gabbard, G. O. & Gabbard, K. (1988). Psychiatry and the cinema. *The Journal of American History*, 75(3), 1013–1014. <https://doi.org/10.2307/1901705>

- George, S. (2019). Women in Film Time: Forty Years of the Alien Series (1979–2019). *IAFOR Journal of Arts & Humanities*, 6(2), 59–68.
- Greenberg, H. R. (1983). The Fractures of desire: psychoanalytic notes on Alien and the contemporary 'cruel horror film'. *The Psychoanalytic Review*, 70(2), 241–267.
- Luxemburg, R. (1918). *Den russiske revolusjon. En kritisk vurdering av dens svakheter* (ny utg.) Forlaget Ny Dag.
- Matheson, T. (1992). Triumphant Technology and Minimal Man: The Technological Society, Science Fiction Films, and Ridley Scott's Alien. *Science-Fiction Studies*, 19(3), 326–339. <https://doi.org/10.3828/extr.1992.33.3.215>
- Newton, J. (1980). Feminism and anxiety in Alien. *Science Fiction Studies*, 7(3), 293–297.
- Philips, A. (2022). *Becoming ruthless*. Penguin Books.
- Stänicke, L. I., Jessen, R. S., Staksrud, E., Stoilova, M., Graham, R., Livingstone, S. & Jensen, T. K. (2025). The eclipse of young people's life: The importance of exploring engagement in self-harm content online in psychotherapy. *Journal of Infant, Child, and Adolescent Psychotherapy*, 24(1), 54–67. <https://doi.org/10.1080/15289168.2025.2450193>

